

1. Jaký druh soudní ochrany mám ve vaší zemi, stanu-li se obětí porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním? Zahmuje tato ochrana odškodnění?

Obětem porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním je poskytována ochrana na úrovni obecných soudů.

Osoby, do jejichž práv bylo zasaženo, se mohou domáhat ochrany v rámci občanského či trestního řízení před obecnými soudy, případně následně před Ústavním soudem.

Při porušení občanskoprávní povahy se lze zpravidla bránit žalobou na plnění, kterou může žalobce požadovat plnění kterékoli právní povinnosti. Typicky se může domáhat toho, aby mu žalovaný něco dal, aby něco konal, aby se zdržel protiprávního jednání nebo aby určité jednání strpěl. Požadovat též může splnění povinnosti náhrady škody či nemajetkové újmy způsobené zaviněným jednáním žalovaného.

V případě zásahu do práv činem, který má prvky trestného činu, se lze bránit podáním trestního oznámení kterémukoli policejnímu orgánu, na státním zastupitelství či ústně u soudu. Na základě něj pak může státní zástupce podat obžalobu soudu, který dále rozhoduje o vině a trestu. Soud je při svém rozhodování nezávislý a vázaný pouze právním řádem.

Bylo-li oběti trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, způsobena nemajetková újma nebo se na její úkor pachatel trestným činem obohatil, může navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, která mu byla trestným činem způsobena (tzv. adhezní řízení). [1] Musí tak učinit nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení nebo nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu, je-li taková dohoda sjednána.

Odvolaání proti rozsudku soudu pro nesprávnost výroku není obětí porušování lidských práv (poškozený) oprávněn podat. Může se však odvolat proti výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo výroku o vydání bezdůvodného obohacení pro nesprávnost, pokud takový nárok uplatnila.

2. Existují zvláštní pravidla pro hrubé porušování lidských práv? Vztahují se tato pravidla na trestné činy proti životnímu prostředí nebo závažné pracovní vykořisťování?

Případy, kdy dochází k hrubému porušování lidských práv, jsou postihovány jako trestné činy podle trestního zákoníku. Při ukládání trestních sazeb je pak vedle poměrů pachatele a právem chráněných zájmů poškozených přihlíženo i k povaze a stupni závažnosti trestných činů. Obecně pak platí, že trestní zákoník stanovuje přísnější tresty a trestní sazby pro kvalifikované činy, které se vyznačují vyšší společenskou závažností. Ta může spočívat v závažnějším ohrožení či porušení objektu trestného činu, ve způsobu jejich provedení či ve zvláštní pohnutce. Může jít např. o úmyslné spáchání činu či spáchání činu z hrubé nedbalosti, opakování trestné činnosti, získání značného prospěchu či prospěchu velkého rozsahu spácháním činu nebo o způsobení těžké újmy na zdraví či smrti.

Trestní zákoník věnuje samostatnou hlavu trestným činům proti životnímu prostředí. K základním skutkovým podstatám těchto trestných činů stanovuje i kvalifikované skutkové podstaty, které postihují vyšší společenskou závažnost činů a předepisují pro ně přísnější trestní sankce. Těmi může být v případě fyzické osoby až trest odnětí svobody a v případě právnické osoby dokonce její zrušení.

Obdobně se uplatní i v případě pracovního vykořisťování. Trestní zákoník sice tento pojem nezná, ale je možné pod něj podřadit otroctví a nevolnictví [2], nucené práce a jiné formy vykořisťování [3], které jsou postihovány jako trestný čin obchodování s lidmi. Dále může znamenat i zvlášť vykořisťující pracovní podmínky [4], které jsou jedním z hlavních znaků skutkové podstaty trestného činu neoprávněného zaměstnávání cizinců. Také v případě těchto trestných činů jsou stanoveny kvalifikované skutkové podstaty, jejichž naplnění je trestáno přísněji.

3. Jsem obětí porušování lidských práv způsobeného činností evropské nadnárodní korporace, k němuž došlo mimo Evropskou unii. Mohu se obrátit na soudy ve vaší zemi, pokud nejsem občanem EU a nežiji v EU? Jaké jsou podmínky pro žalobu na porušování mých práv? Kde mohu nalézt další informace?

Obecně platí odpověď k otázce č. 1. České orgány mají primární pravomoc zabývat se věcmi, ke kterým došlo na území České republiky, pokud právo EU či mezinárodní smlouva nestanoví jinak.

4. Může úřad veřejného ochránce práv, orgán pro rovné zacházení nebo národní instituce pro podporu a ochranu lidských práv podpořit oběti porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním, které spáchala evropská nadnárodní korporace mimo Evropskou unii? Mohou tyto subjekty prošetřit můj případ, pokud nejsem občanem EU a nežiji v EU? Existují ve vaší zemi další veřejné služby (jako např. inspektorát práce nebo životního prostředí), které mohou prošetřit můj případ? Kde mohu nalézt informace o svých právech?

V rámci některých svých působností může veřejný ochránce práv poskytovat podporu a ochranu obětem porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním. Jedná se zejména o poskytování pomoci občanům EU, šetření stížností na orgány státní správy a poskytování spolupráce a metodické pomoci obětem diskriminace. Pokud jde o poskytování pomoci občanům EU, mohou se na veřejného ochránce práv obracet všichni občané EU s žádostí o pomoc ve věcech týkajících se jejich práv jako pracovníků a občanů EU. V rámci této činnosti veřejný ochránce práv poskytuje informace občanům EU o jejich právech, kam se obracet a jak postupovat. Poskytuje také metodickou pomoc při podezření na diskriminaci z důvodu státní příslušnosti a při podávání návrhů na zahájení řízení z důvodů diskriminace. Veřejný ochránce práv přitom může komunikovat s orgány v jiných členských státech EU, které mají obdobné postavení. Vedle veřejného ochránce práv se mohou oběti porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním obracet na domácí centrum SOLVIT. To prošetřuje stížnosti v případech, kdy správní orgán některého členského státu EU nepostupuje v souladu s evropským právem a poškozuje práva osob.

Veřejný ochránce práv dále prošetřuje stížnosti osob směřující proti orgánům státní správy, kterým přísluší dohlížet na plnění povinností soukromých subjektů (klasicky např. inspekční či dohledové orgány). Nemůže se však zabývat přímo jednáním těchto soukromých subjektů. V neposlední řadě působí veřejný ochránce práv jakožto národní těleso pro rovné zacházení a ochranu před diskriminací a v rámci této činnosti poskytuje spolupráci a metodickou pomoc obětem diskriminace.

V České republice také existují státní dozorové instituce na jednotlivých úsecích státní správy. Tyto instituce zpravidla přijímají podněty a stížnosti veřejnosti. Zjistí-li na základě kontroly porušení právních předpisů, mohou uložit zejména povinnost učinit nápravu a v případě závažnějších porušení mohou ukládat pokuty. Jsou jimi zejména orgány České obchodní inspekce na úseku poskytování zboží a služeb, Státní zemědělská a potravinářská inspekce a Státní veterinární správa pro oblast potravin a krajské hygienické stanice pro kosmetické výrobky a výrobky přicházející do styku s potravinami. Dále v oblasti pracovních právních vztahů je to Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce a na úseku životního prostředí se lze obracet na Českou inspekci životního prostředí. Územní působnost těchto institucí je zpravidla omezena na území České republiky.

5. Ukládá vaše země povinnost evropským nadnárodním korporacím zřídit mechanismus pro vyřizování stížností nebo mediační služby pro porušování způsobené jejich podnikatelskou činností? Platí tato povinnost rovněž pro porušování, k němuž došlo mimo Evropskou unii? Kdo odpovídá za monitorování těchto aktivit ve vaší zemi? Jsou k dispozici veřejné zprávy s informacemi o fungování systému?

Český právní řád neukládá evropským nadnárodním korporacím povinnost zřídit mechanismus pro vyřizování stížností nebo mediační služby pro porušování způsobené jejich podnikatelskou činností, ani povinnost monitorovat takové aktivity. Vláda České republiky proto alespoň doporučila podnikům zvážit zavedení vnitropodnikového mechanismu due diligence pro vyhledání a odstranění lidskoprávních rizik. [5] Jeho nezbytnou součástí by mělo být zapojení dotčených skupin - zaměstnanců a bezprostředně dotčené veřejnosti. Toto doporučení vlády nicméně není právně závazné.

6. Mám zvláštní práva, jsem-li zranitelná oběť usilující o nápravu za porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním? Mám přístup k právní pomoci, a jaké pro ni platí podmínky? Jaké výdaje budou pokryty právní pomoci? Mám k právní pomoci přístup za stejných podmínek, pokud nejsem občanem EU a nežiji v EU?

Domáhá-li se osoba ochrany svých práv jako účastník v rámci občanského procesu, může u soudu podat žádost o ustanovení právního zástupce. Soud právního zástupce ustanoví v případě, že účastník splňuje podmínky pro osvobození od soudních poplatků a že ustanovení zástupce je nezbytně třeba k ochraně účastnických zájmů. Advokáta přitom ustanoví pouze v případě, že to vyžaduje ochrana zájmů účastníka (zejména ve složitějších řízeních), nebo jde-li o ustanovení zástupce pro řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem (notářem).

Pokud se jedná o trestní řízení, obětem trestných činů je poskytována odborná pomoc, která zahrnuje psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy. Oběť má také právo na přístup k informacím týkajícím se věci, v níž se stala obětí trestného činu. Pokud jde o právní pomoc, jedná se např. o zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, udělování právních porad, sepisování listin či zpracování právních rozborů.

Oběť, které byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví nebo pozůstalý po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, může požádat o poskytování právní pomoci bezplatně nebo za sníženou odměnu. Soud bezplatnou právní pomoc nebo právní pomoc za sníženou odměnu přizná, osvědčí-li oběť, resp. pozůstalý, že nemá dostatek prostředků na uhrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce. Stejně rozhodne i v případě, že oběť, resp. pozůstalý, uplatnil nárok na náhradu újmy a zastoupení zmocněncem není zjevně nadbytečné. Vedle toho je právní pomoc poskytována bezplatně na základě žádosti zvláště zranitelným obětem, kterými jsou děti, osoby vysokého věku a osoby hendikepované a oběti zákonem stanovených trestných činů včetně obětí obchodování s lidmi. Tyto osoby mají právo na bezplatnou odbornou pomoc obecně a také další zvláštní práva jako právo na zabránění kontaktu s pachatelem a právo na ochranu při výslechu nebo podání.

Osoby, které jsou ve sporu s osobou, která žije nebo má sídlo v zahraničí a nemají dostatek prostředků na uhrazení nákladů soudního řízení, mohou požádat o právní pomoc v přeshraničních sporech ve smyslu [směrnice](#) o právní pomoci v přeshraničních otázkách. Zahrnuje poradenství před zahájením soudního řízení s cílem dosáhnout mimosoudního vyrovnání, právní pomoc při podání žaloby a zastupování před soudem a částečné nebo úplné osvobození od nákladů soudního řízení.

Osoby, které nejsou občany EU a ani v EU nežijí, ale stali se obětí porušování lidských práv v souvislosti s podnikáním v České republice, mají přístup k právní pomoci za stejných podmínek jako občané České republiky.

[1] § 43 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

[2] § 168 odst. 1 a 2 písm. d) TZ (obchodování s lidmi)

[3] § 168 odst. 1 a 2 písm. e) TZ (obchodování s lidmi)

[4] § 342 odst. 1 TZ (neoprávněné zaměstnávání cizinců)

[5] Národní akční plán pro business a lidská práva na období 2017 – 2022, str. 30

Poslední aktualizace: 13/02/2020

Originální verzi stránky (v jazyce příslušného členského státu) provozuje daný členský stát. Překlad pořídily útvary Evropské komise. Je možné, že změny, které v originální verzi případně provedly orgány daného členského státu, nebyly ještě do překladů zapracovány. Evropská komise vylučuje jakoukoli odpovědnost za jakékoli informace nebo údaje obsažené nebo uvedené v tomto dokumentu. Předpisy v oblasti autorských práv členských států odpovědných za tuto stránku naleznete v právním oznámení.